

Cyber-viktimizáció és cyber-agresszió

A közösségioldal-használat összefüggései az online bántalmazással

A cyberbullying (online bántalmazás) meghatározás szerint elektronikus eszközök közvetítésével történő ismételt, szándékos, agresszív tett, amely negatív pszichológiai következményei miatt került a tudományos érdeklődés fókuszába. Mégis viszonylag kevés kutatás irányult a cyberbullying-tapasztalatok és a közösségioldal-használat kapcsolatának feltárására. E tanulmánynak két célkitűzése volt: azonosítani a leggyakoribb cyberbullying-formákat, valamint feltárni az internethasználat, a közösségioldal-használat és a cyberbullying-tapasztalatok összefüggéseit serdülő és felnőtt közösségioldal-használók mintáján (N = 1500; 57,9% férfi; átlagéletkor = 28,9 év, szórás = 8,7). Az eredmények szerint az elkövetők többnyire a bántalmazás nyílt formáit – például a lángháborút és a kiközösítést – részesítették előnyben. Az áldozatok gyakran nyílt és privát formákat – például zaklatást – is tapasztaltak. Az áldozattá válást a legerősebben az elkövetőként szerzett tapasztalatok jósolták be, míg az elkövetővé válást az áldozati szerepben szerzett tapasztalat. Az áldozatok között több volt a nő, idősebbek, több közösségi oldalon is aktívak voltak, óvatosabb adatvédelmi stratégiákat alkalmaztak, és több pszichiátriai tünetről számoltak be azoknál, akik nem tapasztaltak cyberbullyingot. Az elkövetők között ellenben több volt a férfi, fiatalabbak voltak, több időt töltöttek az interneten, és a közösségi oldalakon visszaigazolt ismerőseik közül kevesebbet ismertek személyesen. Ezek az eredmények hozzájárulhatnak a prevenció és az intervenció programok hatékonyabbá tételéhez.

1. Bevezetés

A modern technikai eszközök megjelenésével és fejlődésével párhuzamosan nemcsak a rendelkezésünkre álló kommunikációs és információszerzési lehetőségek tárháza gazdagodott, hanem a potenciális veszélyforrások köre is. Így a hagyományos bántalmazás, idegen szóval *bullying* is új színteret kapott az iskolaudvar és a munkakörnyezet mellett, életre hívva a *cyberbullying*nek nevezett jelenséget (Zsila et al. 2015). A cyberbullying olyan ismétlődő, szándékosan véghezvitt agresszív cselekedet, amely elektronikus eszközök közvetítésével valósul meg azzal a céllal, hogy kárt, sérelmet, fájdalmat okozzon másoknak (Tokunaga 2010). Noha a 2000-es évek elején gyakran találkozhattunk a szakirodalomban olyan spekulációkkal, amelyek szerint a cyberbullying gyakorisága rövideSEN meghaladja a bullying előfordulását, az újabb kutatások cáfolják ezt a feltételezést (Olweus 2013, Kowalski et al. 2014). Az előfordulási gyakoriságok összehasonlítását megnehezíti, hogy különböző tanulmányok más és más definíciót alkalmaznak (például az ismétlődés nem mindegyikben szerepel kritériumként, mert egyes kutatók úgy vélik, hogy már egy eset is súlyos pszichológiai következményekkel járhat). Hasonló módon a tapasztalatokat más-más időtáv vonatkozásában mérik fel (például az elmúlt egy év, három hónap), valamint a vizsgált populáció összetétele is befolyásolhatja a prevalenciát (például fiatalabb tanulók között gyakoribb) (Kowalski et al. 2014). Ennek megfelelően a bullying és a cyberbullying előfordulási gyakoriságában is meglehetősen nagy különbségek figyelhetők meg az egyes tanulmányok között: bullying esetén 9,7 százaléktól 89,7 százalékig terjed az elkövetők aránya, és 9,0 százaléktól 97,9 százalékig az áldozatok aránya; cyberbullying esetén 5,3 százaléktól 35,1 százalékig terjed az elkövetők aránya, és 2,2 százaléktól 56,2 százalékig az áldozatok aránya (Modecki et al. 2014). Kathryn L. Modecki és munkatársai (2014) becslése szerint a bullying áldozatainak és elkövetőinek aránya 35 százalékra, míg a cyberbullying áldozatainak és elkövetőinek aránya megközelítőleg 15 százalékra tehető.

A tanulmányok egy részében nem találtak nemi különbséget a cyberbullying-áldozatok között (például Patchin & Hinduja 2006, Li 2007), míg másokban a lányok gyakrabban váltak bántalmazás áldozatává ilyen módon, mint a fiúk (például Kowalski & Limber 2007, DeHue et al. 2008). Az elkövetők körében azonban a legtöbb tanulmányban magasabb arányban jelentek meg a fiúk (Hokoda et al. 2006, Huang & Chou 2010).

Az elkövetők és az áldozatok csoportja mellett egyes tanulmányok a szemlélők szerepének fontosságát is hangsúlyozzák, hiszen a cyberbullyingban személyesen nem érintett szemtanúk reakciója a bántalmazás kimenetelét és következményeit is befolyásolhatja (Salmivalli & Peets 2009). Ennek ellenére mindeddig kevés kutatás irányult a szemlélői csoportok reakciójának vizsgálatára.

A cyberbullying jelenségköre elsősorban a negatív pszichológiai következmények által ragadta meg a tudományos körök érdeklődését. Az áldozatok és az elkövetők is gyakran számolnak be depresszív, szorongásos tünetekről (Hinduja & Patchin 2008, Gámez-Guadix et al. 2013), a legveszélyeztetettebb csoportot mégis azok képezik, akik mindkét szerepkörben tapasztalatot szereztek (Nixon 2014). Ehhez hozzájárul, hogy az áldozatokból gyakran válik elkövető, és fordítva (Patchin & Hinduja 2006).

A cyberbullying leggyakoribb megnyilvánulási formái között tartják számon a bántó üzenetek küldését, azaz a *zaklatást* (Patchin & Hinduja 2010, Slonje & Smith 2008). A zaklatás mellett Domonkos Katalin (2014) további hét megnyilvánulási formát nevez meg, amelyet alább felsorolunk a szerző definícióival. Gyakran megfigyelhető nyilvános fórumokon, csoportokban a (1) *lángháború*, amikor dühös, trágár nyelvezet használatával veszekedést szítanak egy felhasználó ellen. A felhasználót (2) *befeketíthetik*, vagyis igaztalan, hírnévrontásra alkalmas pletykákat terjeszthetnek róla, vagy szándékosan kizárhatják, (3) *kiközösíthetik* egy online csoportból. (4) *Kibeszélés* esetén titkokat és más személyes információkat szolgáltatnak ki egy felhasználóról az engedélye nélkül. (5) *Személyiséglopásról* akkor beszélünk, ha valaki egy másik személy profiljába férkőzve kellemetlen vagy agresszív üzeneteket küld a nevében más felhasználóknak. Aki (6) *„trükközést”, becsapást* követ el, az mások megtévesztésével személyes adatokat, információkat csal ki egy felhasználótól, majd nyilvánosan megosztja azokat. A (7) *sexting* elkövetője szexuális tartalmú képeket, szöveges üzeneteket küld más felhasználóknak provokáció céljából.

A közösségi oldalak (például a Facebook, a Twitter és az Instagram) felhasználói ma már nyilvánosan közzétehetnek személyes élményeket, információkat önmagukról, családjukról vagy barátaikról, ezáltal olyan személyek is láthatják azokat, akik esetleg visszaélhetnek velük. Így nem meglepő, hogy a közösségi oldalak rövid időn belül a cyberbullying színtereivé váltak (Kwan & Skoric 2013). Egy flamand gyerekekkel és serdülőkkel végzett felmérés szerint a fiatalok 67,4 százaléka találkozott már a cyberbullying jelenségével közösségi oldalon szemtanúként (Van Cleemput et al. 2014). Újabb vizsgálatok arra is fényt derítettek, hogy nagyobb valószínűséggel válnak cyberbullying áldozatává azok, akik több személyes adatot osztanak meg magukról nyilvános profiljukon (Peluchette et al. 2015). Minél több visszaigazolt ismerőse van a felhasználónak, annál többen láthatják a bejegyzéseit, kommentjeit, ami csakugyan növelheti az áldozattá válás kockázatát annak ellenére is, hogy az egyéni beállítások már lehetővé teszik a közzétett tartalom szelektív láthatóságát bizonyos felhasználói csoportok számára (Dredge et al. 2014), de önmagában a közösségi oldalon eltöltött idő is kapcsolatot mutat a viktimizáció valószínűségével (Whittaker & Kowalski 2015). Hasonló összefüggést tártak fel az interneten eltöltött idővel is. Az internetezéssel töltött idő hossza egyenes arányosságot mutatott az elkövetővé válás esélyével (Sticca et al. 2013). Az áldozattá válás tekintetében kiemelt rizikótényezőként azonosították továbbá a válogatás nélküli barátszerzést, amikor a felhasználó ismeretlen személyeket barátoknak jelöl, illetve visszaigazol olyan baráti jelöléseket, amelyeket ismeretlen felhasználók kezdeményeztek (Vitak 2017). Védőfaktornak bizonyult, ha a személy gondot fordított személyes adatainak védelmére (például korlátozta azok hozzáférhetőségét más felhasználók előtt), továbbá biztonsági beállításokat alkalmazott üzenetküldő programok használatánál (Juvonen & Gross 2008, Vitak 2017).

A cyberbullying szakirodalmában a vizsgálatok többségét serdülőkből álló mintán végezték (Kowalski et al. 2014, Nixon 2014), noha az újabb kutatások felhívják a figyelmet arra, hogy a jelenség a felnőttek körében is számottevő méreteket öltött az elmúlt évtized során (Balakrishnan 2015, X. Wang et al. 2017). A jelen tanulmány széles életkori spektrumban vizsgálja a cyberbullying-tapasztalatok és a közösségioldal-használat összefüggéseit. Kutatásunk elsődleges célja az volt, hogy részletes képet alkossunk a cyberbullying különböző megnyilvánulási formáinak előfordulási gyakoriságáról a közösségioldal-használók egy viszonylagosan nagy mintáján, továbbá feltárjuk a cyberbullying-szerepkörök összefüggéseit az internethasználat és a közösségioldal-használat mutatóival.

Másodlagos célunk az volt, hogy becslést adjunk arról, mely tényezők képesek a legerősebben bejósolni az áldozattá és az elkövetővé válást a demográfiai sajátosságok, az internet- és a közösségioldal-használat, valamint a korábbi kutatások által kulcsfontosságúnak tekintett pszichológiai ártalmak körében.

2. Módszerek

2.1. Résztvevők és eljárás

A kutatás online adatfelvétellel történt. A kérdőívet két népszerű internetes oldalon (a 444.hu-n és a GameStar online-on) reklámoztuk 14 éven felüli válaszadók számára. Kiskorú válaszadók esetén szülői beleegyezést is kértünk online nyilatkozat formájában. A válaszadókat tájékoztattuk a kérdőív kitöltése előtt a vizsgálat céljáról, vagyis arról, hogy kérdőívünk kitöltésével az ELTE Pszichológiai Intézetének kutatásához nyújthatnak segítséget, amelyben a cyberbullying avagy az online zaklatás vizsgálata a célunk. Kiemeltük továbbá, hogy a vizsgálatban való részvétel önkéntes és névtelen. A válaszadók között hat darab 20 000 forintos vásárlási utalványt sorsoltunk ki. A kutatás az Eötvös Loránd Tudományegyetem etikai bizottságának jóváhagyása mellett történt. Az adatfelvételre 2017 tavaszán került sor.

A mintát 1500 fő alkotta (57,9 % férfi; átlagéletkor = 28,9 év, szórás = 8,7). A legfiatalabb válaszadó 14, a legidősebb 50 éves volt. A mintát alkotók közel fele, 49,3 százaléka egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkezett, 38,4 százalékanak volt a legmagasabb végzettsége az érettségi, és 12,2 százalék nyolc általános iskolai osztályt vagy kevesebbet végzett. Ugyancsak a válaszadók fele (46,1 százaléka) dolgozott teljes munkaidőben az adatfelvétel idején, míg közel negyedük tanult (24,0 %), s negyedük dolgozott és tanult is egy időben (25,1 %). Lakóhely szerint a válaszadók 52,9 százaléka a fővárosban élt, 37,3 százalékuk más városban, míg mindössze 9,8 százalékuk lakott falun. A mintavétel módjából eredően a válaszadók nem reprezentálják a teljes populációt.

2.2. Mérőeszközök

Cyberbullying-tapasztalatok. A válaszadók a kérdőív elején tájékoztatást kaptak a cyberbullying jelenségköréről Robert S. Tokunaga (2010) definíciója alapján. A jelenséghez kapcsolódó tapasztalatok feltérképezése céljából megkérdeztük tőlük, hogy érintetté váltak-e a jelenségben bármely szerepkörben (elkövető, áldozat, elkövető-áldozat, szemlélő) az elmúlt egy évben, s ha igen, milyen gyakran. Továbbá megkérdeztük, mely cyberbullying-formákban szereztek tapasztalatot (lángháború, zaklatás, befektetés, kiközösítés, személyiséglopás, kibeszélés, „trükközés”, becsapás, sexting). A válaszadók minden megnyilvánulási formáról definíciót olvashattak Domonkos (2014) leírása alapján. Áldozatoknak, illetve elkövetőknek tekintettük azokat a személyeket, akik önbevallás alapján legalább egy cyberbullying megnyilvánulási formában érintetté váltak az elmúlt egy évben. Az áldozatoktól megkérdeztük, hogy az esetek hány százalékában fordultak segítségért, és kitől kérték azt.

Közösségioldal-használat. Először az általános internethasználatra vonatkozó kérdéseket tettünk fel (internet-használat átlagos ideje hétköznap és hétvégén). Ezután tájékoztunk arról, hogy a válaszadók mely közösségi oldalak (Facebook, Twitter, Instagram stb.) aktív tagjai. Aktív tagságon azt értettük, ha legalább havi rendszerességgel bejelentkeznek. Emellett megkérdeztük, hány ismerősük van az általuk leggyakrabban látogatott közösségi oldalon, és a visszaigazolt ismerőseiknek körülbelül hány százalékát ismerik személyesen.

Adatvédelem. A személyes adatok védelme érdekében alkalmazott stratégiákat az öttételes Adatvédelmi Stratégiák Skálán (Vitak 2017) mértük fel. A skála öt olyan viselkedést ír le, amely a személyes információk korlátozását, felülbírálását célozza, például: „Átfogalmazol egy posztot, nehogy magadra haragítsd vele néhány Facebook-ismerősödet.” A válaszadók egy ötfokú Likert-skálán jelölték, mennyire gyakran viselkednek a felsorolt öt állításnak megfelelően (1 = soha, 5 = nagyon gyakran). A skála belső konzisztenciája elfogadhatónak bizonyult a jelen tanulmányban ($\alpha = 0,64$).

Pszichológiai korrelátumok. A válaszadók pszichés jóllétének feltérképezésére a Derogatis-féle rövid tünetlista magyar adaptációját alkalmaztuk (BSI, Derogatis 1975, Urbán et al. 2014). A jelen tanulmányban összesen 16 tétel felhasználásával három releváns alskálán mértük fel a pszichiátriai tünetek előfordulását: (1) interperszonális érzékenység, például: „Alárendeltnek érzed magad másokkal szemben” ($\alpha = 0,69$); (2) depresszió, például: „Reménytelenség a jövőre nézve” ($\alpha = 0,81$); (3) szorongás, például: „Feszültség, felhangoltság érzése” ($\alpha = 0,84$). A válaszadók ötfokú Likert-skálán értékelték, mennyire zavarták őket a felsorolt tünetek az elmúlt egy évben (0 = egyáltalán nem, 4 = nagyon). A három alskála között magas (0,66 és 0,75 közötti) korrelációkat figyelhettünk meg, ezért az elemzésben az alskálák összevont átlagával számoltunk ($\alpha = 0,88$).

3. Statisztikai elemzés

Az adatelemzést az SPSS program 22.0-ás verziójával végeztük. A csoport-összehasonlítások esetén egyszempontos varianciaanalízist végeztünk; az *F*- és *Welch*-értékeket az előzetesen elvégzett szóráshomogenitás-vizsgálat eredményei alapján közöljük, s a *post hoc* tesztek is ennek megfelelően választottuk ki. Azon változók esetén, amelyeknél a szóráshomogenitás feltétele nem teljesült, Scheffe *post hoc* tesztet alkalmaztunk, míg ellenkező esetben Tukey-tesztet végeztünk. A közösségioldal-használat és a cyberbullying-tapasztalatok összefüggéseit bináris logisztikus regresszióelemzéssel vizsgáltuk, amelyben az áldozattá és az elkövetővé válást külön elemzésben dichotóm változóként kezeltük (1 = áldozatként/elkövetőként érintetté vált cyberbullyingban az elmúlt egy évben, 0 = nem vált érintetté cyberbullyingban az elmúlt egy évben), és kimeneti változóként alkalmaztuk a modellben. A nem és az életkor a regressziós modellben kontrollváltozóként szerepelt, így hatásuk nem jelent meg a vizsgált változók bejósoló erejében a kimeneti változóra. Az áldozattá válás bejósoló tényezőinek vizsgálata során az elkövetővé válást ugyancsak kontrollváltozóként alkalmaztuk, s az elkövetővé válás bejósolásában is kontrolláltuk az áldozattá válást. A pszichiátriai tüneteket és a közösségioldal-használattal kapcsolatos változókat folytonos változóként, az áldozattá és az elkövetővé válás prediktoraiként alkalmaztuk a modellben. A kontrollváltozókat és a prediktorváltozókat két lépésben, *enter* módszerrel adtuk a modellhez azért, hogy a magyarázott varianciában bekövetkező változásokat is szemléltethessük.

4. Eredmények

4.1. A cyberbullying megnyilvánulási formái és szerepkörei

A jelen mintában a válaszadók 16,7 százaléka kizárólag áldozatként, 3,4 százaléka kizárólag elkövetőként, míg 12,0 százaléka áldozatként és elkövetőként is szerzett tapasztalatot cyberbullyingban az elmúlt év során. Továbbá 28,1 százalékuk csupán szemlélője volt online bántalmazásnak, és nem szerzett személyes tapasztalatokat; 39,8 százalékuk szemtanúként sem volt érintett cyberbullyingban. Az elmúlt év során online bántalmazást elszenvedett személyek (áldozatok, valamint áldozatok és elkövetők) kétharmadát (65,8 százalékát) ritkábban, mint havonta bántalmazták elektronikus úton; 17,8 százalékát havonta egy-két alkalommal, 5,1 százalékát hetente-kéthetente, míg 11,3 százalékát hetente több alkalommal zaklatták az elmúlt év során. Hasonló módon az elmúlt évben elkövetőként tapasztalatot szerző személyek (elkövetők, valamint áldozatok és elkövetők) többsége ritkábban, mint havonta zaklatta áldozatát/áldozatait (60,8%), míg 17,6 százalékuk havonta egy-két alkalommal, 7,9 százalékuk hetente-kéthetente, és 13,7 százalékuk heti több alkalommal bántalmazott másokat elektronikus eszközök segítségével.

A cyberbullying megnyilvánulási formáiban érintetté vált személyek arányát a különböző szerepkörökben az 1. táblázat szemlélteti. Az elkövetők kétharmada közösisített már ki másokat online csoportból (66,0%), és több mint fele szított lángháborút (58,5%). Ezzel szemben a sextinget (17,0%) és a „trükközést”, becsapást kevesen (9,4%) alkalmazták. Az áldozatok háromnegyedét zaklatták (75,8%), és csaknem felét befeketítették mások (47,3%). Ugyancsak sokan tapasztaltak lángháborút (45,0%) és sextinget (40,0%). Az elkövetőknél megfigyelt

mintázathoz hasonlóan az áldozatoknak csupán töredéke vált érintetté személyiséglopásban (16,2%), valamint „trükközésben”, becsapásban (11,9%). Az elkövetők és az áldozatok körében a leggyakoribb megnyilvánulási formának a lángháború (50,8%) mutatkozott.

1. táblázat
A cyberbullying különböző típusaiban érintetté vált személyek száma
és százalékos aránya szerepkörök szerint

Cyberbullying típusa	Elkövető (n = 53)	Áldozat (n = 260)	Elkövető és áldozat (n = 187)
lángháború	31 (58,5%)	117 (45,0%)	95 (50,8%)
zaklatás	17 (32,1%)	197 (75,8%)	53 (28,3%)
befektetés	19 (35,8%)	123 (47,3%)	22 (11,8%)
kiközösítés	35 (66,0%)	66 (25,4%)	32 (17,1%)
személyiséglopás	15 (28,3%)	42 (16,2%)	8 (4,3%)
kibeszelés	16 (30,2%)	84 (32,3%)	37 (19,8%)
„trükközés”, becsapás	5 (9,4%)	31 (11,9%)	4 (2,1%)
sexting	9 (17,0%)	104 (40,0%)	18 (9,6%)

Az áldozatok az esetek kevesebb mint negyedében (20,4%) fordultak segítségért, miután érintetté váltak cyberbullyingban. Azok, akik segítséget kértek, az esetek többségében offline (az áldozatok 38,5 százaléka) és online megismert barátaikhoz (36,9%) fordultak. Sokan párjuk (20,1%), valamint szüleik, rokonaik (15,2%) segítségét kérték. Kevesebben fordultak iskolatársaikhoz, munkatársaikhoz (12,1%), illetve szakemberhez, például pszichológushoz (6,9%). A legritkábban tanáraikat vagy feletteseiket értesítették a problémáról (3,8%), továbbá ritkán vették igénybe a rendőrség segítségét is (3,6%).

4.2. Közösségioldal-használat a cyberbullyingban érintett csoportokban

Pearson-korrelációk elvégzésével feltártuk a közösségioldal-használat specifikumait a teljes mintában ($N = 1500$). Megállapítottuk, hogy az internethasználat ideje nem mutat kapcsolatot az adatvédelmi stratégiák alkalmazásával ($r = 0,45$; $p = 0,11$). Ezzel szemben szignifikáns összefüggés mutatkozott a közösségioldal-tagság, az ismerősök száma és összetétele, valamint az adatvédelmi stratégiák alkalmazása között. Minél több közösségi oldalt használt az adott személy, annál több visszaigazolt ismerőse volt ($r = 0,19$; $p < 0,001$), ezzel párhuzamosan kevesebb személyes ismerős volt közöttük ($r = -0,07$; $p = 0,018$). Hasonló módon a közösségi oldalakon visszaigazolt ismerősök számával egyenes arányban csökkent a személyesen ismert barátok száma ($r = -0,17$; $p < 0,001$). Továbbá minél több közösségi oldalnak voltak aktív tagjai, annál alaposabb adatvédelmi stratégiákat alkalmaztak ($r = 0,17$; $p < 0,001$), az adatvédelem azonban nem állt kapcsolatban az ismerősök számával (ismerősök száma: $r = 0,01$; $p = 0,61$; személyes ismerősök száma: $r = -0,03$; $p = 0,26$).

A közösségioldal-használat jellemzőit az egyes cyberbullying-szerepkörök mentén egyszempontos varianciaanalízissel vizsgáltuk. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti. A válaszadók 3,74 órát interneteztek egy átlagos hétköznapon, míg 4,02 órát egy átlagos hétvégi napon. Az elkövetők szignifikánsan több időt töltöttek internetezéssel az áldozatoknál és azoknál, akik személyesen nem váltak érintetté cyberbullyingban (szemlélők és nem érintettek) az elmúlt évben ($F(1545) = 6,64$; $p < 0,001$).

2. táblázat
Közösségi oldal-használat különböző, cyberbullyingban érintetté vált csoportokban

	Teljes minta (N = 1500)	Személyesen nem érintett (n = 1000)	Áldozat (n = 260)	Elkövető (n = 53)	Elkövető és áldozat (n = 187)	F/Welch
Internetezési idő (óra/nap)	3,74 (1,61)	3,68 (1,60)a	3,63 (1,64)a	4,21 (1,70)ab	4,15 (1,51)b	6,64***
Közösségi oldal- tagság (n)	1,92 (1,38)	1,83 (1,36)a	2,20 (1,44)b	1,87 (1,37)ab	1,99 (1,33)ab	5,17**
Közösségi oldal- ismerősök száma (n)	472,81 (513,74)	446,27 (484,33)a	516,14 (479,63)a	499,88 (464,23)a	543,24 (688,61)a	2,11
Közösségi oldal- személyes ismerősök (%)	82,22 (23,16)	84,48 (21,16)a	80,42 (23,34)ab	70,41 (34,55)b	76,26 (26,74)b	7,97***
Adatvédelmi Stratégiák (átlag)	2,33 (0,80)	2,23 (0,78)a	2,51 (0,81)b	2,41 (0,78)ab	2,54 (0,81)b	12,58***

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$

Zárójelben a szórásokat jelöltük. A különböző kisbetűk egyazon sorban a csoportok közötti szignifikáns különbségeket jelzik, míg az azonos kisbetűk ugyanazon sorban a nem szignifikáns különbségeket jelölik a *post hoc* tesztek alapján.

A válaszadók számottevő többsége (86,9 százaléka) a Facebook aktív tagja volt, míg további 39,9 százalékuk az Instagramot is rendszeresen használta. Emellett a válaszadók kis hányada a Tumblr-t (15,1%), a LinkedIn-t (15,0%) és a Twitter-t (14,1%) is használta. Csupán kevesen voltak aktív felhasználói a Pinterest (11,7%), a Snapchat (11,5%) vagy más (4,3%) közösségi oldalaknak. A válaszadók átlagosan egy-két közösségi oldalt látogattak rendszeresen. Azok, akik cyberbullyingban áldozattá váltak az elmúlt évben, több közösségi oldalnak voltak aktív tagjai, mint azok, akik nem váltak érintetté személyesen ($F(1549) = 5,17; p = 0,001$).

A válaszadóknak átlagosan 473 visszaigazolt ismerősük volt az általuk leggyakrabban látogatott közösségi oldalon. A legalacsonyabb ismeretségi szám 0, míg a legmagasabb 9807 volt a mintában. Nem találtunk szignifikáns különbséget az ismerősök számában a cyberbullying-szerepkörök alapján ($Welch(166) = 2,11; p = 0,10$). Ezzel szemben szignifikáns különbség mutatkozott a személyes ismerősök arányában az egyes cyberbullying-szerepkörök alapján. Az elkövetők, valamint az elkövetők-áldozatok kisebb arányban ismerték személyesen azokat, akikkel ismerősi kapcsolatban álltak az általuk rendszeresen látogatott közösségi oldalakon, mint azok, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban ($Welch(170) = 7,97; p < 0,001$).

Az Adatvédelmi Stratégiák Skálán elért pontszámokban szignifikáns különbséget találtunk cyberbullying-szerepkörök szerint. Az áldozatok, valamint az elkövetők-áldozatok magasabb pontszámot értek el azoknál, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban ($F(1283) = 12,58; p < 0,001$). Ez azt jelzi, hogy a cyberbullyingban áldozattá vált személyek magasabb fokú adatvédelmi stratégiákat alkalmaznak a közösségi oldalon történő kommunikáció során azoknál, akiket az elmúlt évben nem bántalmaztak elektronikus eszközök közvetítésével.

A pszichiátriai tünetek megjelenését illetően az áldozatok (átlag = 2,79; szórás = 0,91) és az elkövetők-áldozatok (átlag = 2,67; szórás = 0,84) több tünetről számoltak be azoknál, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban az elmúlt évben (átlag = 2,43; szórás = 0,79) ($Welch(190) = 13,62; p < 0,001$). Az elkövetők ezzel szemben nem számoltak be több tünetről azoknál, akik nem szereztek tapasztalatot cyberbullyingban (átlag = 2,51; szórás = 0,91).

4.3. Az elkövetővé és az áldozattá válást bejósoló tényezők

Annak feltárására, hogy a jelen tanulmányban vizsgált változók közül melyek állnak kapcsolatban az elkövetővé és az áldozattá válással, s melyek a legerősebb bejósoló tényezői az érintettségnek, bináris logisztikus regresszioelemzést végeztünk.

Először azt vizsgáltuk, mely tényezők hozhatók összefüggésbe az áldozattá válással. Az eredményt a 3. táblázat szemlélteti. Az első ($\chi^2(3) = 295,16; p < 0,001$) és a második modell is szignifikánsnak mutatkozott ($\chi^2(9) = 332,00; p < 0,001$), habár a regressziós modellben egy szignifikáns prediktor jelenléte is vezethet erre az eredményre. Az első modell a teljes variancia 30 százalékát magyarázta, míg a második a közösségioldal-használatra és a pszichiátriai tünetekre vonatkozó változók hozzáadásával csekély mértékben, három százalékkal növelte a magyarázott varianciát. Ez azt jelzi, hogy a kontrollváltozók bejósoló ereje számottevő a cyberbullyingban való áldozattá válásban a többi vizsgált változóhoz viszonyítva. Az áldozattá válás legerősebb prediktora az elkövetővé válás volt ($B = 3,04; O.R. = 20,83 [13,58-31,94]; p < 0,001$), ami azt jelenti, hogy az elkövetők huszonegyszer nagyobb eséllyel váltak áldozattá egy éven belül, mint azok, akik nem követtek el cyberbullyingot ez idő alatt. A széles konfidencia-intervallumból eredően azonban ez az esélyhányados kevésbé bizonyult pontos becslésnek más változók bejósoló erejéhez viszonyítva. Továbbá nagyobb eséllyel váltak áldozattá a nők és az idősebbek, noha az életkor és az áldozattá válás közötti kapcsolat rendkívül gyengének mutatkozott ($B = 0,02; O.R. = 1,02 [1,00-1,03]; p = 0,007$). Emellett az áldozattá válás összefüggést mutatott a magas fokú adatvédelmi stratégiákkal és a pszichiátriai tünetekkel.

3. táblázat
Az áldozattá és elkövetővé válás bejósoló tényezői
a bináris logisztikus regresszióelemzés alapján

Cyberbullying – áldozattá válás					
Modell	Nagelkerle-féle R2		B	S.E.	O.R. (95% C.I.)
1 (p < 0,001)	0,30	Nem (1 = férfi, 2 = nő)	0,92	0,15	2,51*** (1,88–3,37)
		Életkor (év)	0,02	0,01	1,02 (1,00–1,03)
		Cyberbullying-elkövető (0 = nem, 2 = igen)	3,07	0,21	21,60*** (14,22–32,81)
2 (p < 0,001)	0,33	Nem (1 = férfi, 2 = nő)	0,75	0,16	2,12*** (1,55–2,89)
		Életkor (év)	0,02	0,01	1,03** (1,01–1,04)
		Cyberbullying-elkövető (0 = nem, 2 = igen)	3,04	0,22	20,83*** (13,58–31,94)
		Internetelési idő (óra/nap)	-0,03	0,05	0,97 (0,88–1,06)
		Közösségioldal-tagság (n)	0,00	0,06	1,00 (0,88–1,12)
		Közösségioldal-ismerősök száma (n)	0,00	0,00	1,00 (1,00–1,00)
		Közösségioldal-személyes ismerősök (%)	0,00	0,00	1,00 (0,99–1,00)
		Adatvédelmi Stratégiák (átlag)	0,28	0,09	1,32** (1,10–1,59)
Pszichiátriai tünetek (átlag)	0,38	0,09	1,47*** (1,23–1,76)		

Cyberbullying – elkövetővé válás					
Modell	Nagelkerle-féle R2		B	S.E.	O.R. (95% C.I.)
1 ($p < 0,001$)	0,39	Nem (1 = férfi, 2 = nő)	-1,42	0,20	0,24*** (0,16–0,36)
		Életkor (év)	-0,03	0,01	0,97** (0,95–0,99)
		Cyberbullying-áldozat (0 = nem, 2 = igen)	3,07	0,21	21,48*** (14,14–32,63)
2 ($p < 0,001$)	0,41	Nem (1 = férfi, 2 = nő)	-1,40	0,22	0,25*** (0,16–0,38)
		Életkor (év)	-0,03	0,01	0,97* (0,95–0,99)
		Cyberbullying-áldozat (0 = nem, 2 = igen)	3,04	0,22	20,93*** (13,62–32,17)
		Internetelési idő (óra/nap)	0,16	0,06	1,17* (1,03–1,32)
		Közösségioldal-tagság (n)	-0,04	0,08	0,96 (0,82–1,12)
		Közösségioldal-ismerősök száma (n)	0,00	0,00	1,00 (1,00–1,00)
		Közösségioldal-személyes ismerősök (%)	-0,01	0,00	0,99* (0,99–1,00)
		Adatvédelmi Stratégiák (átlag)	0,23	0,12	1,26 (0,99–1,60)
		Pszichiátriai tünetek (átlag)	-0,16	0,12	0,85 (0,68–1,08)

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

A következő lépésben azt vizsgáltuk, mely tényezők állnak kapcsolatban az elkövetővé válással (lásd a 3. táblázatot). Az első ($\chi^2(3) = 313,38$; $p < 0,001$) és a második modell is szignifikánsnak bizonyult ($\chi^2(9) = 330,71$; $p < 0,001$). Az első modell a teljes variancia 39 százalékát magyarázta, míg a második modellben a további változók hozzáadásával nem emelkedett jelentősen ez az érték (41%), akárcsak az áldozattá válást bejósoló modellek esetén. A vizsgált változók az elkövetővé válást jobban magyarázták az áldozattá válásnál (41 vs. 33%). Az elkövetővé válást az áldozattá válás jósolta be legerősebben ($B = 3,04$; O.R. = 20,93 [13,62–32,17]; $p < 0,001$), ami azt jelenti, hogy áldozatokból huszonegyszer nagyobb eséllyel válik elkövető egy éven belül, mint azokból, akik nem váltak cyberbullying áldozatává ez idő alatt. A széles konfidencia-intervallumból eredően azonban a valós érték a skála kontinuumán belül bárhol elhelyezkedhet. Ezenkívül nagyobb eséllyel váltak elkövetővé a férfiak és a fiatalabb életkorúak, bár az életkor és az elkövetővé válás közötti kapcsolat ezúttal is meglehetősen gyengének mutatkozott ($B = -0,03$; O.R. = 0,97 [0,95–0,99]; $p = 0,01$). Végül összefüggés mutatkozott az elkövetővé válás, az internetelési idő és a közösségi oldalon szerzett ismerősökkel való személyes kapcsolat között is. Az elkövetők több időt töltöttek internetezéssel, és kevesebb személyt ismertek személyesen a közösségi oldalakon visszaigazolt ismerőseik közül azoknál, akik nem követtek el cyberbullyingot az elmúlt egy évben.

5. Összegzés

A jelen tanulmány a cyberbullying-tapasztalatok és a közösségioldal-használat kapcsolatát vizsgálta magyar serdülők és felnőttek mintáján. Kutatásunk rámutatott arra, hogy a cyberbullying elkövetői a leggyakrabban a bántalmazás nyilvános módjait preferálják, például a lángháborút és a kiközösítést, míg az áldozatok többsége nyilvános és privát úton is szembesül sértő üzenetekkel, fenyegetésekkel. A személyes adatokkal való visszaélés az elkövetők és az áldozatok beszámolóit szerint viszonylag ritkán fordult elő. Az áldozatok között magasabb volt a nők aránya, idősebbek voltak, továbbá jellemzően több közösségi oldalon is aktív tevékenységet folytattak, ugyanakkor óvatosabb adatvédelmi stratégiákat alkalmaztak a Facebookon, mint azok, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban az elmúlt évben. Az áldozatok csoportja emellett több pszichiátriai tünetről (depresszió, szorongás, interperszonális érzékenység) számolt be azoknál, akik nem tapasztaltak személyesen online bántalmazást. Az elkövetők között magasabb volt a férfiak aránya, fiatalabbak voltak, több időt töltöttek az interneten, és visszaigazolt ismerőseik közül kevesebbet ismertek személyesen a közösségi oldalakon, mint azok, akik nem bántalmaztak másokat elektronikus eszközök útján az elmúlt egy évben. Az áldozattá válást a legerősebben az elkövetőként szerzett tapasztalat, míg az elkövetővé válást az áldozatként elszenvedett esetek előfordulása jósolta be.

A válaszadók 16,7 százaléka kizárólag áldozatként, míg 3,4 százaléka kizárólag elkövetőként szerzett tapasztalatot cyberbullyingban az elmúlt egy év során. Az áldozatok és az elkövetők aránya 12,0 százalék volt. Mivel e vizsgálatunkat nem reprezentatív mintán végeztük, a prevalenciaértékek nem tekinthetők általánosnak a magyar serdülők és felnőttek körében. Az áldozatok aránya magasabb volt a nemzetközi prevalenciáknál, amelyek megközelítőleg 15 százalékra becsülték az áldozatok és elkövetők arányát is (Modecki et al. 2014). Ugyanakkor a Robin M. Kowalski és munkatársai (2014) által becsült 10–40 százalék közé esik, így nem tekinthető kiugróan magas értéknek, bár kis mértékben meghaladja az átlagos arányt. Ennek valószínű oka a mintavétel módjában rejlik, hiszen feltehetően nagyobb hajlandóságot mutattak kérdőívünk kitöltésére azok, akik személyesen is érintetté váltak cyberbullyingban, mint azok, akik nem hallottak korábban a jelenségről, s így talán nem érezték önmagukra vonatkozóan felhívásunkat.

Az elkövetők a leggyakrabban a bántalmazás nyilvános módjait alkalmazták áldozataikkal szemben, például a lángháborút és a kiközösítést. Mivel céljuk az, hogy minél nagyobb kárt okozzanak áldozataiknak (Beran & Li 2008), vélhetően úgy gondolják, a nyilvánosság előtt elszenvedett sértések súlyosabb kárt okoznak, mint a privát úton elküldött, kizárólag a címzett számára látható üzenetek. Ezzel szemben az áldozatok a leggyakrabban a zaklatással, vagyis a privát módon érkező, agresszív üzenetekkel találkoztak a lángháború és a befeketés mellett. Más, nemzetközi tanulmányok is a sértő üzenetek küldését találták a cyberbullying leggyakoribb megnyilvánulási formájának (Patchin & Hinduja 2010, Slonje & Smith 2008). A legkevésbé elterjedt formák közé tartozott a „trükközés”, becsapás és a személyiséglopás, amelynek bizonyos esetei a hazai törvények értelmében bűncselekménynek számítanak, ezért is lehet ritka az előfordulásuk.

Az áldozatok az esetek kevesebb mint negyedében fordultak segítségért, miután online bántalmazták őket. Korábbi tanulmányok ugyancsak azt találták, hogy az áldozatok ritkán kértek segítséget (Hoff & Mitchell 2009, Smith et al. 2008), s akkor is főképp barátaiktól (Slonje & Smith 2008). Ennek feltételezhető oka egyrészt az, hogy reménytelennek látják helyzetüket, ezért szégyellik bevallani az esetet (Wang et al. 2011), másrészt a fiatalabb áldozatok félnek attól, hogy szüleik eltiltják őket az internethasználatától (Agatston et al. 2007).

A mintában a legnépszerűbb közösségi oldal a Facebook volt, amelyet a válaszadók 86,9 százaléka rendszeresen látogatott. Az áldozatok átlagosan több közösségi oldal aktív tagjai voltak, mint azok, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban. Ez az eredmény visszavezethető arra, hogy a közösségioldal-használat önmagában is növeli az áldozattá válás kockázatát (Kwan & Skoric 2013). Ebből arra következtethetünk, hogy azok, akik számos közösségi oldalon aktív felhasználók, nagyobb valószínűséggel válnak cyberbullying áldozatává, mint azok, akik csupán egy-két közösségi oldalt látogatnak, hiszen a platformok változatossága az ismerősök és a belső csoporttagságok változatosságát is növeli.

Bár az ismerősök számában nem találtunk különbséget a cyberbullying-szerepkörök tekintetében, az elkövetők kisebb arányban ismerték személyesen visszaigazolt barátaikat az általuk látogatott közösségi oldalakon, mint azok, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban. Ez az eredmény azt sugallja, hogy az ismerősök mennyisége helyett inkább a kapcsolatok minősége állhat szorosabb összefüggésben a cyberbullying-tapasztalatokkal. Az elkövetők

jellemzően magas agresszióval (Kowalski et al. 2014) és alacsony empátiás készségekkel rendelkeznek (Steffgen et al. 2011), ezért vélhetően hajlamosabbak agresszív viselkedést mutatni konfliktus esetén olyan felhasználókkal szemben, akikkel nem állnak személyes ismeretségben. Számos nemzetközi kutatáshoz hasonlóan (például Ybarra & Mitchell 2004, Navarro et al. 2013, Sticca et al. 2013) vizsgálatunkban is pozitív kapcsolat mutatkozott az elkövetővé válás és az interneten eltöltött idő között.

Az eredmények alapján az áldozatok – különösen az elkövetők-áldozatok – magasabb fokú adatvédelmi stratégiákat alkalmaznak azoknál, akik nem tapasztaltak cyberbullyingot. A legtöbb kutatás ezzel ellentétes eredményre jutott (Juvonen & Gross 2008, Vitak 2017). Ennek egy lehetséges oka az, hogy az áldozatok a bántalmazás hatására különösen óvatossá váltak, figyelmet fordítva arra, hogy ne osszanak meg magukról olyan információkat, amelyekkel mások esetleg visszaélhetnek. Így gyakrabban fogalmazzák át Facebookon posztjaikat, nehogy újabb sértések, fenyegetések érjék őket, vagy gyakrabban törlik állapotfrissítéseiket, mielőtt nyilvánosan megosztanák azokat ismerőseikkel, hogy elkerüljék a negatív kommenteket. Ezt a feltételezést erősíti a közösségioldal-tagság és az adatvédelmi stratégiák közötti pozitív kapcsolat is tanulmányunkban, amely rámutat arra, hogy a felhasználók a közösségi színterek skálájának bővülésével nagyobb figyelmet fordítanak személyes adataik megóvására.

Az áldozatok több pszichiátriai tünetről számoltak be azoknál, akik nem váltak érintetté cyberbullyingban. A legtöbb tünetet az elkövetők-áldozatok mutatták, akárcsak más kutatásokban (Hinduja & Patchin 2010, Nixon 2014). Ezek a vizsgálatok rávilágítottak arra, hogy azok a személyek képezik a legveszélyeztetettebb csoportot a pszichológiai ártalmak hatására, akik mindkét szerepkörben szereztek tapasztalatot. Vizsgálatunkban ez a csoport nagyobb gondot fordított személyes adatainak megóvására, amely a mindkét oldalról származó tapasztalatokból eredő védelmi stratégiaként is értelmezhető az újbóli viktimizáció elkerülésének céljából.

Az áldozattá válást a legerősebben az elkövetőként szerzett tapasztalat jósolta be, míg az elkövetővé válást az áldozatként elszenvedett esetek előfordulása. Ez az eredmény megegyezik a korábbi tanulmányokéval (Hinduja & Patchin 2008, Zsila et al. in press), amelyekben az elkövetővé és az áldozattá válás legerősebb prediktorainak a másik szerepben szerzett tapasztalat bizonyult. Az áldozatok között több volt a nő, míg az elkövetők esetében a férfiak aránya volt magasabb. Ez az eredmény hasonlóságot mutat azokkal az elemzésekkel, amelyekben az online bántalmazás áldozatai között magasabb volt a nők, míg elkövetői között a férfiak aránya (Hokoda et al. 2006, Kowalski & Limber 2007, DeHue et al. 2008, Huang & Chou 2010), ugyanakkor ellentmond azoknak, amelyekben nem találtak különbséget a nemek szempontjából (Patchin & Hinduja 2006, Li 2007). Az életkor bejósoló ereje az elkövetővé és az áldozattá válásban is relevánsnak mutatkozott, hatása azonban meglehetősen csekély maradt. Jelen vizsgálatunkban a nem és az ellenkező szerepben szerzett cyberbullying-tapasztalatok magyarázó ereje lényegesen nagyobb volt az elkövetővé és áldozattá válás modelljében, mint az internethasználat és a közösségioldal-használat sajátosságai.

A jelen tanulmány egyik korlátjaként említhetjük, hogy a mintavétel módjából eredően válaszadóink nem reprezentálták a közösségioldal-használók teljes populációját. Eredményeink így arra nem általánosíthatóak. A keresztmetszeti dizájn pedig nem alkalmas ok-okozati összefüggések megállapítására, például nem vonhatunk le következtetéseket arra vonatkozóan, hogy a közösségioldal-használat jellegzetességei valószínűsítik-e a cyberbullying előfordulását, vagy az áldozatként/elkövetőként szerzett tapasztalatok vezetnek bizonyos viselkedésekhez (például fokozott adatvédelmi óvintézkedésekhez) az online térben.

A korlátok ellenére a jelen tanulmány részletes képet alkotott a cyberbullying különböző megnyilvánulási formáiról, szerepköreiről és azok összefüggéseiről a közösségioldal-használat, az általános internethasználat, valamint a pszichológiai ártalmak tekintetében. Az eredmények hozzájárulhatnak a prevenciós és az intervenciós törekvések hatékonyságának növeléséhez azáltal, hogy a figyelmet azokra az egyéni sajátosságokra és online viselkedésekre irányítják, amelyek felismerése kulcsszerepet játszhat az áldozattá és az elkövetővé válás megelőzésében és az újbóli viktimizáció és/vagy online agresszió visszaszorításában. Ezáltal kiemelt figyelem irányulhat az áldozatok s különösen az áldozatok-elkövetők pszichés egészségének megőrzésére, az online bántalmazás ártalmainak csökkentésére, valamint az adatvédelmi stratégiák oktatására, ami kulcsszerepet játszhat a viktimizáció megelőzésében.

Irodalom

- Agatston, Patricia W., Robin M. Kowalski & Susan P. Limber (2007): Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, vol. 41, no. 6, pp. S59–S60.
- Balakrishnan, Vimala (2015): Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Computers in Human Behavior*, vol. 46, pp. 149–157.
- Beran, Tanya & Quing Li (2008): The relationship between cyberbullying and school bullying. *The Journal of Student Wellbeing*, vol. 1, no. 2, pp. 16–33.
- Van Cleemput, Katrien, Heidi Vandebosch & Sara Pabian (2014): Personal characteristics and contextual factors that determine "helping," "joining in," and "doing nothing" when witnessing cyberbullying. *Aggressive Behavior*, vol. 40, no. 5, pp. 383–396.
- DeHue, Francine, Catherine Bolman & Trijntje Völlink (2008): Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, vol. 11, no. 2, pp. 217–223.
- Derogatis, Leonard R. (1975): *Brief Symptom Inventory*. Baltimore, Maryland: Clinical Psychometric Research.
- Domonkos Katalin (2014): Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott Pszichológia*, 14. évf., 1. sz., 59–70. o.
- Dredge, Rebecca, John Gleeson & Xochitl de la Piedad Garcia (2014): Cyberbullying in social networking sites: An adolescent victim's perspective. *Computers in human behavior*, vol. 36, pp. 13–20.
- Gámez-Guadix, Manuel, Izaskun Orue & Peter K. Smith & Esther Calvete (2013): Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, vol. 53, no. 4, pp. 446–452.
- Hinduja, Sameer & Justin W. Patchin (2008): Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, vol. 29, no. 2, pp. 129–156.
- Hinduja, Sameer & Justin W. Patchin (2010): Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, vol. 14, no. 3, pp. 206–221.
- Hoff, Dianne L. & Sidney N. Mitchell (2009): Cyberbullying: Causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, vol. 47, no. 5, pp. 652–665.
- Hokoda, Audrey & Hsueh-Huei A. Lu & Manuel Angeles (2006): School bullying in Taiwanese adolescents. *Journal of Emotional Abuse*, vol. 6, no. 4, pp. 69–90.
- Huang, Yun-yin & Chien Chou (2010): An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, vol. 26, no. 6, pp. 1581–1590.
- Juvonen, Jaana & Elisheva F. Gross (2008): Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *The Journal of School Health*, vol. 78, no. 9, pp. 496–505.
- Kowalski, Robin M., Gary W. Giumetti, Amber N. Schroeder & Micah R. Lattanner (2014): Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, vol. 140, no. 4, pp. 1073–1137.
- Kowalski, Robin M. & Susan P. Limber (2007): Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, vol. 41, no. 6, pp. S22–S30.
- Kwan, Grace Chi E. & Marko M. Skoric (2013): Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, vol. 29, no. 1, pp. 16–25.
- Li, Quing (2007): New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, vol. 23, no. 4, pp. 1777–1791.
- Modecki, Kathryn L., Jeannie Minchin & Allen G. Harbaugh & Nancy G. Guerra & Kevin C. Runions (2014): Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, vol. 55, no. 5, pp. 602–611.
- Navarro, Raúl, Cristina Serna, Verónica Martínez & Roberto Ruiz-Oliva (2013): The role of Internet use and parental mediation on cyberbullying victimization among Spanish children from rural public schools. *European Journal of Psychology of Education*, vol. 28, no. 3, pp. 725–745.
- Nixon, Charisse L. (2014): Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, vol. 5, pp. 143–158.

- Olweus, Dan (2013): School Bullying: Development and Some Important Challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, vol. 9, pp. 751–780.
- Patchin, Justin W. & Sameer Hinduja (2006): Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, vol. 4, no. 2, pp. 148–169.
- Patchin, Justin W. & Sameer Hinduja (2010): Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health*, vol. 80, no. 12, pp. 614–621.
- Peluchette, Joy V., Katherine Karl & Christa Wood & Jennifer Williams (2015): Cyberbullying victimization: Do victims' personality and risky social network behaviors contribute to the problem? *Computers in Human Behavior*, vol. 52, pp. 424–435.
- Salmivalli, Christina & Kätlin Peets (2009): Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In: Kenneth H. Rubin, William M. Bukowski & Brett Laursen (eds.): *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, pp. 322–340. New York: Guilford Press.
- Slonje, Robert & Peter K. Smith (2008): Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, vol. 49, no. 2, pp. 147–154.
- Smith, Peter K., Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russell & Neil Tippett (2008): Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, vol. 49, no. 4, pp. 376–385.
- Steffgen, Georges, Andreas König, Jan Pfetsch & André Melzer (2011): Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, vol. 14, no. 11, pp. 643–648.
- Sticca, Fabio, Sabrina Ruggieri, Françoise Alsaker & Sonja Perren (2013): Longitudinal risk factors for cyberbullying in adolescence. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, vol. 23, no. 1, pp. 52–67.
- Tokunaga, Robert S. (2010): Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, vol. 26, no. 3, pp. 277–287.
- Urbán, Róbert, Bernadette Kun, Judit Farkas, Borbála Paksi, Gyöngyi Kökönyei, Zsolt Unoka, Katalin Felvinczi, Attila Oláh & Zsolt Demetrovics (2014): Bifactor structural model of symptom checklists: SCL-90-R and Brief Symptom Inventory (BSI) in a non-clinical community sample. *Psychiatry Research*, vol. 216, no. 1, pp. 146–154.
- Vitak, Jessica (2017): A Digital Path to Happiness? Applying Communication Privacy Management Theory to Mediated Interactions. In: Leonard Reinecke & Mary B. Oliver (eds.): *The Routledge Handbook of Media Use and Well-Being. International Perspectives on Theory and Research on Positive Media Effects*, pp. 274–288. New York: Routledge.
- Wang, Jing, Tonja R. Nansel & Ronald J. Iannotti (2011): Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *Journal of Adolescent Health*, vol. 48, no. 4, pp. 415–417.
- Wang, Xingchao, Li Yang, Jiping Yang & Pengcheng Wang & Li Lei (2017): Trait anger and cyberbullying among young adults: A moderated mediation model of moral disengagement and moral identity. *Computers in Human Behavior*, vol. 73, pp. 519–526.
- Whittaker, Elizabeth & Robin M. Kowalski (2015): Cyberbullying via social media. *Journal of School Violence*, vol. 14, no. 1, pp. 11–29.
- Ybarra, Michele L. & Kimberly J. Mitchell (2004): Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, vol. 27, no. 3, pp. 319–336.
- Zsila, Ágnes, Gábor Orosz, Orsolya Király, Róbert Urbán, Adrienn Ujhelyi, Éva Jármí, Mark D. Griffiths, Zsuzsanna Elekes & Zsolt Demetrovics (in press): Psychoactive Substance Use and Problematic Internet Use as Predictors of Bullying and Cyberbullying Victimization. *International Journal of Mental Health and Addiction*, doi: 10.1007/s11469-017-9809-0.
- Zsila Ágnes, Ujhelyi Adrienn & Demetrovics Zsolt (2015): Online zaklatás a legújabb kutatások tükrében. *Imágó Budapest Online*, 4. évf., 4. sz., 50–64. o.

Kulcsszavak

adatvédelem, bántalmazás, cyberbullying, interaktív média, internethasználat, közösségi oldalak, Facebook, online bántalmazás, viktimizáció

Abstract

Cyber-victimisation and cyber-aggression

Cyberbullying (online bullying), defined as a repeated, intended act of aggression via electronic devices, has been an area of emerging research interest due to its negative psychological consequences. However, relatively little research has focused on the association between cyberbullying experiences and social networking sites use. The aim of this study was to identify the most prevalent forms of cyberbullying, and to explore the associations of internet use and social networking sites use with cyberbullying experiences on a sample of adolescent and adult social networking sites users ($N = 1500$; 57.9% male; $M_{age} = 28.9$ years, $SD = 8.7$). It found that perpetrators preferred mostly public forms of bullying (e.g., flaming and exclusion), whereas victims often experienced both public and private forms (e.g., harassment). Victimisation was best predicted by perpetrator experiences, whereas perpetration was best predicted by victimisation. Victims were more likely to be female, older, active users of several social networking sites, pursued more cautious privacy protection strategies, and reported having more psychiatric symptoms than those who did not report of any cyberbullying experiences. In contrast, perpetrators were more likely to be male, younger, spent more time on the internet, and knew fewer friends personally of their confirmed contacts on social networking sites. These findings may contribute to the efficacy of prevention and intervention programmes.

Zsila Ágnes pszichológus, író, az ELTE Pszichológiai Doktori Iskolájának hallgatója. Fő érdeklődési területe a médiapszichológia és a populáris kultúra találkozása. Több hazai és nemzetközi publikációja jelent meg a cyberbullying és a népszerű japán médiatartalmak pszichológiai vonatkozásairól. Legutóbbi írása a *Médiakutatóban*: „Yaoi-jelenség a magyar anime-szubkultúrában” (Bernáth Ágnessel és Inántszy-Pap Judittal, 2015. tél).

Demetrovics Zsolt klinikai szakpszichológus, addiktológus, kulturális antropológus. Az MTA doktora, egyetemi tanár. Az ELTE Pszichológiai Intézetének igazgatója, a Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék tanszékvezetője. Főbb kutatási területe a szenvedélybetegségek epidemiológiája, a kémiai (alkohol, kannabisz, opiátok, új szintetikus szerek) és viselkedési addikciók (szerencsejáték, problémás videojáték-használat, kényszeres vásárlás, testedzésfüggőség, munkafüggőség) személyiségpszichológiai, motivációs és családi háttere és prediktorai.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (K111938) és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programja támogatta.